

Posudek
prof. JUDr. Jiřího Jelínka, CSc.,
na habilitační práci JUDr. Bc. Vladimíra Pelce, PhD.,
Krajní nouze v trestním právu

I.

Téma, které JUDr. Bc. Vladimír Pelc, Ph.D. zpracoval a předložil jako habilitační práci, je aktuální, ambiciózní a mimořádně společensky závažné. Habilitační práce se zabývá jedním z klasických institutů okolností vylučujících protiprávnost, a to institutem krajní nouze.

Okolnosti vylučující protiprávnost jsou takové okolnosti, které pachatele činu, který by jinak, za jiných okolností byl trestným činem, ospravedlňují. Jeho jednání není trestným činem, podle dobového výkladu tu schází protiprávnost i společenská závažnost. Za normálních okolností je jednotlivci zakázáno vzít spravedlnost do svých rukou. Nastávají ovšem v životě případy, ve kterých jednatel nemůže čekat na zásah státu, musí mít možnost se bránit sám, protože zásah státu je nemožný. V takových případech může jednatel konat to, co jinak, za normálních okolností by bylo zakázané a trestné. To je společný atribut všech okolností vylučujících protiprávnost.

Okolnosti vylučující protiprávnost náleží k základním institutům trestního práva hmotného. Jedná se o základní otázky spjaté s právní odpovědností, zejména se základy odpovědnosti trestní čili s problematikou viny. Okolnosti vylučující protiprávnost představují určité výjimky z pravidla, jednání naplňující tyto okolnosti se označují za „činy jinak trestné“.

Habilitační práce je prvním ucelenějším a hlubším zpracováním tématu u nás v moderní době (daleko větší pozornost věnovala nauka i praxe jiné okolnosti vylučující protiprávnost, a to nutně obraně). Proto hlubší zpracování problematiky krajní nouze je nanejvýš potřebné jak pro její náležitě teoretické objasnění, tak i pro praxi orgánů činných v trestním řízení

II.

Jako základní výzkumný cíl (základní výzkumnou otázku) si habilitant vytkl podrobnou, ucelenou analýzu institutu krajní nouze de lege lata v širších souvislostech. Činil tak se záměrem formulovat následující čtyři další, podrobnější výzkumné otázky:

1. Jaký je účel a jaká je podstata krajní nouze v trestním právu?

2. Odpovídá právní úprava krajní nouze v trestním kodexu z roku 2009 obecným představám o spravedlnosti a základním zásadám trestního práva hmotného, zejména zásadám zákonnosti (*nullum crime sine lege*), odpovědnosti za zavinění, demokraticismu a vyrovnanosti zájmů individuálních a zájmů celku?
3. Je výklad institutu krajní nouze v české trestní nauce a aplikační praxi v souladu s platnou právní úpravou?
4. Jaká je, resp. měla by být právní úprava institutu krajní nouze *de lege ferenda*?

Z uvedených základních výzkumných otázek pak vyplývá dlouhá řada dalších problémů, které autor v práci řeší.

Jenom dva základní problémy aplikace krajní nouze pro příklad:

Lze za určitých okolností v souladu s právem obětovat například jeden lidský život k záchraně více lidských životů?

Je možné při řešení nouzové situace použít jenom takové postupy, které nejméně zasahují do zájmů chráněných trestním zákoníkem nebo je možné po právu (či alespoň beztrestně) zvolit řešení invazivnější?

A takových otázek spojených s institutem krajní nouze je více.

Autor objasňuje otázky, který si vytyčil, se záměrem nejenom vyložit ustanovení platného práva (ve smyslu zkoumání krajní nouze jako takové, jejích zákonných znaků a podmínek), komparovat je případně s jinými právními modely, ale také (nebo především) se záměrem zaujmout stanovisko ke sporným otázkám vyskytujícím se při výkladu této okolnosti vylučující protiprávnost a využít získaných poznatků pro zdokonalení aplikační praxe. Využívá tedy poznatků teoretického bádání s jejich případnou praktickou aplikací.

Obsah předložené habilitační práce svědčí o tom, že vytčeného cíle se podařilo dosáhnout a předložená habilitační práce je zpracována na výborné odborné i literární úrovni.

III.

K dosažení vytčených cílů zvolil autor adekvátní metody vědecké práce, které správně použil.

Práce vychází z obvyklé metodologie (ve smyslu souboru metod), která se uplatňuje v právní vědě. Jde především o klasické logické metody poznávání, jako abstrakce, dedukce a indukce, a analýza a syntéza. V práci jsou využity i některé metody exaktní, například matematické nebo sociologické (kupř. metoda reprezentativního výběru). Významně se uplatňuje metoda historického výkladu. Historický vývoj krajní nouze poměrně přesně

charakterizuje vývoj názorů na hierarchii hodnot a svobodu lidského jednání v moderních dějinách. Použité metody pak uplatňuje ve vzájemné souvislosti, nikoliv izolovaně.

Práci zhodnocuje multidisciplinární charakter. Autor se zabýval institutem krajní nouze nejen z pohledu trestního práva, ale právního řádu jako celku (občanské právo, správní právo) a věnoval se i právně historickému vývoji, stejně jako nedávným kauzám typu případ Gälfigen.

IV.

Systematika práce je správná a logická jednotlivé části práce na sebe vhodně navazují.

Práce se skládá ze šesti kapitol, první kapitola je Úvod práce, poslední šestá je Závěrem práce. Jednotlivé kapitoly první až pátá jsou dále podrobněji strukturovány. Autor postupně pojednává o v úvodu o struktuře práce, cíli práce, metodách, ve druhé kapitole o krajní nouzi jako předmětu zkoumání, ve třetí o historickém vývoji institutu krajní nouze v tuzemském trestním právu, čtvrtá o výkladu krajní nouze de lege lata, pátá o kazuistice – celkem patnácti komentovaných kauzách. V šesté kapitole shrnuje autor závěry, ke kterým dospěl.

Práci zhodnocuje kazuistika, soubor patnácti kauz přibližně od roku 1920 do současnosti, publikovaných ve sbírkách a dokládající nejen právní, ale i kriminologické souvislosti rozebíraného institutu.

V.

Habilitační práce je vypracována na podkladě nadstandardního počtu odborných literárních pramenů. S použitými prameny autor správně a korektně pracoval. Jedná se nepochybně o práci originální, o čemž svědčí i výsledky z hodnocení původnosti práce v programu Turnitin.

Z výsledků kontroly vyplývá, že shoda s hlavními zdroji je 7 %, 3 % a méně než 1 %, při tzv. celkovém indexu podobnosti ve výši 22 %. V práci je rozsáhlý poznámkový aparát a u částí textu zvýrazněného systémem Turnitin, ať již jde o parafráze či přímo citace, jsou řádně uvedeny prameny. Tvrzení a informace obsažené v habilitační práci je tak možné ověřit.

VI.

K obsahu práce a zejména k závěrům autora uvedeným v hlavě šesté habilitační práce uvádím: Velkým kladem předložené habilitační práce je podrobný, důkladný výklad, který je ovšem i obecně srozumitelný. Myšlenky obsažené v habilitační práci jsou formulovány přesně, jednoznačně, určitě, srozumitelně a na čtenáře působí přesvědčivě.

Dále připomínám i mezioborovost tématu. Závěry obsažené v práci mohou být inspirující i pro jiné právní oboru, zejména správní právo a občanské právo.

Souhlasím se závěrem, podle kterého smyslem právní úpravy krajní nouze je regulace situací, ve kterých stát v daném okamžiku a na daném místě není schopen zajistit právní ochranu hodnotám, které ovšem chránit chce. Výjimečně proto připouští tento druh svépomoci, kterým jednotlivec prosazuje své právo nebo chrání osoby jiné. Účelem krajní nouze je tedy spravedlivé uspořádání vztahů mezi lidmi ve stavech nouze, kdy je voleno mezi alespoň dvěma zly.

Za správný považuji také návrh požadující zpřesnění povinnosti snášet nebezpečí (§ 28 odst. 2 poslední věta tr. zák.). Takový požadavek je sice uveden v textu trestního zákoníku, ale nijak upřesněn není.

Také současné dobové řešení otázky tzv. přeneseného nebezpečí, tj. názor, že v krajní nouzi nemůže jednat ten, proti němuž je v krajní nouzi jednáno, se musí stát předmětem odborných úsudků a diskusí vedoucích ke změně tohoto názoru. Autor velmi výstižně komentuje rozhodnutí publikované pod č. 20/1982 Sb. rozh. tr.: Výklad, který znemožňuje napadené babičce, kterou se vnučata snaží v krajní nouzi usmrtit, aby se bránila, ji zbavuje cti a lidské důstojnosti (str. 175). Výklad, který a priori zbavuje nevinnou osobu hájit svá práva, je ve svém důsledku v rozporu se zásadou individuální trestní odpovědnosti, uvádí autor.

Také další návrhy směřující především k upřesnění současného zákonného znění krajní nouze a jeho výkladu považuji za správné a náležitě odůvodněné.

Považuji také za přinejmenším zvláštní, že otázky znění a výkladu krajní nouze se nedostaly na pořad dne při mnohaletém úsilí o rekodifikaci trestního práva, které vyvrcholilo přijetím trestního zákoníku v roce 2009. Zákonodárce se od té doby vyhýbá i jen diskusi o potřebě změn v obecné části trestního zákoníku, to ovšem neznamená, že k takovým změnám by nemělo dojít.

Habilitační práci by slušelo, kdyby autor po sumarizaci vad a nedostatků současného dikce krajní nouze v trestním zákoníku a výkladu tohoto institutu využil možnosti v závěru uvést novou dikci institutu krajní nouze, resp. uvedl i více institutů krajní nouze, tak aby odpovídaly jeho návrhům. Tato otázka může být předmětem diskuse při obhajobě disertační práce.

VI.

Závěrem shrnuji: Předloženou habilitační práci JUDr. Bc. Vladimíra Pelce, Ph.D., „Krajní nouze v trestním právu“ hodnotím kladně. Autor v ní řeší významnou aktuální otázku

(otázky) trestněprávní teorie a praxe, dotýkající se již se zřetelem na jejich povahu dalších právních odvětví.

Habilitační práce přispívá k rozvoji trestněprávní teorie a přináší také dlouhou řadu podnětů pro aplikační praxi i praxi legislativní.

Vyniká originalitou myšlenek, hloubkou výkladu stejně jako živým, čtivým stylem výkladu. Nepochybně otevírá podněty pro odborné diskuse i úvahy o potřebě nové právní úpravy. Podle mého názoru habilitační práce splňuje všechny požadavky kladené na písemné práce tohoto druhu.

Doporučuji proto, aby po úspěšné obhajobě předložené habilitační práce „Krajní nouze v trestním právu“ byl panu doc. JUDr. Bc. Vladimíru Pelcovi, Ph. D. udělen vědecko-pedagogický titul v oboru „Trestní právo, kriminologie, kriminalistika“.

V Praze 9. ledna 2022

prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.,
Právnická fakulta UK, Praha